

La invisibilitat de l'esport femení als informatius de la televisió pública catalana el març del 2023

ISAAC PECINO PELÁEZ

Graduat en Comunicació Audiovisual

isaac_pecino@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6718-3860>

LORENA GÓMEZ PUERTAS

Professora lectora

Universitat Pompeu Fabra

lorena.gomez@upf.edu

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2203-8352>

Article rebut el 2/7/23 i acceptat el 23/10/23

Com citar:

Pecino Peláez, I. i Gómez Puertas, L. (2023). La invisibilitat de l'esport femení als informatius de la televisió pública catalana el març del 2023. *Quaderns del CAC*, 49, 73-85. doi: <https://doi.org/10.34810/qcac49id421005>

Resum

Aquest article investiga, des de la perspectiva de gènere, la presència de l'esport femení al telenotícies de màxima audiència de TV3 durant el mes de març del 2023 en conjunt, i el 8 de març en concret, amb l'objectiu de quantificar la cobertura dels esports protagonitzats per dones en contraposició al masculí. Es comprova que la televisió pública catalana només dedica el 14,39 % del temps del bloc d'esports a les competicions femenines. La recerca també incideix en el fet que el futbol és el gran protagonista de la secció esportiva, tant femenina com masculina. Finalment, posa sobre la taula la contradicció que suposa que l'informatiu no respecti el seu propi llibre d'estil pel que fa a qüestions d'igualtat i paritat de gènere.

Paraules clau

Esport femení, gènere, desigualtat, presència mediàtica, televisió pública.

Abstract

This article investigates, from a gender perspective, the presence of women's sports on primetime television news on TV3 during the month of March 2023 as a whole, and on 8 March in particular, with the aim of quantifying the coverage of sports involving women as compared to men. It is verified that Catalan public television only devotes 14.39% of the time in its sports block to women's competitions. The research also emphasises the fact that football, both women's and men's, is the main focus of the sports section. Finally, it examines the contradiction that means that the news media fails to respect its own style book in terms of issues of equality and gender parity.

Keywords

Female sport, gender, inequality, media presence, public television.

1. Introducció

Els països sota el marc europeu reconeixen la necessitat de continuar revisant i reflexionant sobre el paper de les dones en la societat per cercar una igualtat que avui dia encara no s'ha assolit. En aquest sentit, els Objectius de Desenvolupament Sostenible definits per les Nacions Unides a l'Agenda 2030 inclouen com a objectiu número 5 aconseguir la igualtat de gènere, empoderar totes les dones i nenes i "[a]provar i enfortir polítiques idònies i lleis aplicables per promoure la igualtat" (Nacions Unides, 2015, p. 21).¹ Per tant, es considera que, en molts àmbits, la dona encara pateix un tracte desigual respecte de l'home. És el cas de l'esport, un sector en què el desequilibri de gènere és més pronunciat i en què sovint la

dona és menystinguda i silenciada, no només per una part de la societat, sinó també (i sobretot) pels mitjans de comunicació.

A Catalunya, l'esport femení ha aconseguit els darrers anys un reconeixement més gran. Aquest suport social progressiu tendeix a consolidar un canvi molt significatiu en la societat catalana. En aquest context, és pertinent investigar el paper que hi juguen els mitjans de comunicació, en la construcció discursiva de l'esport femení, i especialment, com hi participa la televisió pública de més audiència a Catalunya, TV3.

En primer lloc, cal tenir presents les directrius que han orientat de manera específica la cobertura informativa de la televisió pública catalana en matèria de gènere. El decàleg sobre perspectiva de gènere en els continguts dels mitjans de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA), recollit

dins del seu llibre d'estil, estableix que s'ha d'aplicar una “[p]aritat en tots els continguts, tant d'experts com de protagonistes” i, si escau, “aplicant-hi la discriminació positiva”. S'assenyala també que s'han d'implementar “continguts que clarament qüestionen els rols de gènere” i els “continguts que aborden temes d'igualtat i desigualtat de gènere”. El mateix decàleg insisteix a dir que s'ha d'evitar “la fragmentació dels cossos de dones en imatges que contribueixin a la seva cosificació” i que s'ha d'eliminar “el llenguatge sexista” (CCMA, 2015).

En segon lloc, pel que fa a la informació esportiva, el manual d'estil proposa com a objectiu “reflectir la diversitat esportiva del país”, difonent “continguts esportius de modalitats o categories minoritàries [...] d'acord amb criteris periodístics i atenent els nostres principis de pluralisme, diversitat, defensa de les minories, [...] i paritat i equilibri de sexes, recollits en els nostres principis editorials” (CCMA, 2013).

Aquest article avalua la cobertura de l'esport femení al *Telenotícies vespre*, el de màxima audiència de TV3, d'acord amb aquests preceptes i analitzant-ne els indicadors d'igualtat i paritat de gènere.

2. Objectius

En aquest context, i centrats en el cas de la televisió pública catalana, s'estableixen cinc objectius que delimiten la proposta de la investigació:

O1: Examinar la presència i la jerarquització informativa, en temps i nombre de notícies, de l'esport femení en contraposició al masculí (segregant les notícies de caràcter extraesportiu i les competicions mixtes en què competeixen homes i dones), als informatius vespertins de TV3.

O2: Identificar les disciplines esportives més recurrents en la cobertura de l'esport femení i masculí als telenotícies de TV3.

O3: Analitzar el tractament informatiu de l'esport femení, atenent el discurs multimodal, la tematització i la identificació d'actors i veu periodística.

O4: Determinar si el 8 de març del 2023, Dia Internacional de la Dona, i les jornades anterior i posterior, els espais informatius analitzats van dedicar notícies específiques sobre la difusió de l'esport femení.

O5: Observar si les recomanacions sobre gènere i esports, recollides al llibre d'estil de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, es respecten en la cobertura i difusió de l'esport femení.

3. Marc teòric

3.1 Cobertura periodística de l'esport femení

Les dones, cada cop més, participen i aconsegueixen triomfs o posicions destacades en competicions esportives, configuren més equips femenins en més disciplines i també “practiquen esports altament masculinitzats, com el futbol” (Marín &

García, 2022, p. 317). Justament, el popularment conegut com *esport rei*, el futbol, ha monopolitzat i monopolitza l'agenda mediàtica en molts contextos periodístics. És el que s'ha anomenat *futbolització* o la tirania del futbol (Ramon-Vegas, 2017; Rojas-Torrijos, 2012; Steen, 2012), entès com a futbol masculí. Ara, però, és “el futbol femení [el que] viu una època d'expansió a Espanya” (Boronat, 2021, p. 7) i equips com el Futbol Club Barcelona han assolit fites tan importants com el rècord d'assistència en un partit de futbol femení amb 91.648 espectadors.² Però malgrat aquestes dades i “el creixent nombre de jugadores, el futbol femení exerceix un paper merament marginal als mitjans de comunicació i als discursos públics” (Pfister, 2015, p. 564). S'hi sobreposa el biaix de gènere: el futbol femení, com la resta d'esports protagonitzats per dones, encara no té prou presència als mitjans.

En el context espanyol, les recerques sobre la cobertura periodística dels esports confirmen aquest biaix, estès entre els diferents mitjans —dels informatius televisius a la premsa especialitzada— i sostingut al llarg dels anys. Així, Núñez i Gordillo (2011) advertien fa una dècada que el 90,9 % de l'esport que apareixia als informatius de televisió a la secció d'esports tenia els homes com a protagonistes, i la presència de les dones en pantalla era anecdòtica. Aquestes dades són similars a les que ofereix la investigació d'Hernández Sánchez, Galán Arribas i Herrero Gutiérrez (2018), anys després, en què es determina que l'esport femení a la secció específica de l'informatiu de La 1 és inferior al 3 %. L'informe del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC, 2022) sobre les dones en la programació d'esports constata que el 10,4 % de la informació esportiva a TV3 es dedica a l'esport femení, i la disciplina esportiva a què es destina més temps és la natació, seguida del waterpolo, el tennis, l'hoquei i el bàsquet.

3.2 Dones i espai públic per mitjà de l'esport

Aquest ascens imparable de les dones a l'esport avança “en paral·lel a l'evolució progressiva de la seva presència a l'espai públic” (Donoso Pérez *et al.*, 2023, p. 559), i és a partir d'aquesta fita que pot llegir-se també la cobertura mediàtica de l'esport femení com un clar indicador dels canvis que hi va havent en una societat que es marca com a objectiu la igualtat de gènere.

Des de la perspectiva de la crítica feminista, autores com Celia Amorós (1994, p. 23) posen de manifest que “el fet privat i el fet públic constitueixen el que podríem anomenar una invariant estructural que articula les societats i en jerarquitzava els espais” i quan els distribueix respectivament entre home i dona, es consolida històricament una configuració dicotòmica endèmica en què l'espai públic és masculí perquè “les activitats socialment més valorades, les que tenen més prestigi, les realitzen els barons pràcticament en totes les societats conegudes”.

Tal com hem vist després de repassar les investigacions precedents al nostre entorn sobre la cobertura periodística esportiva, en termes quantitius, les dones han estat poc representades, això ha causat la impressió que les esportistes no existeixen o tenen poc pes en contraposició amb els

homes (Ramon-Vegas *et al.*, 2020). A més, es reproduïen patrons d'exclusió o segregació per gènere en l'àmbit esportiu que afecten tant la cobertura com el tractament periodístic. Així ho corrobora, per exemple, l'estudi de Calvo Ortega i Gutiérrez San Miguel (2016) quan observa que els homes esportistes en qualsevol circumstància són motiu de notícia, mentre que l'aparició de les dones és més freqüent quan es tracta d'accentuar algun aspecte extraesportiu i queda, en canvi, limitada a quan guanyen un campionat de primer nivell. Aquesta persistència dels desequilibris de gènere en la cobertura esportiva és especialment problemàtica, ja que pot crear barreres per promoure models femenins en la societat, especialment entre els joves" (Rojas-Torrijos i Ramon, 2021, p. 237).

3.3 Reptes per a les dones esportistes: autopercepció i manca de referents

La manca de suport i difusió periodística de l'esport protagonitzat per dones, unida a la sobreexposició i popularització mediàtica de l'esport masculí, provoca que les esportistes es percebin elles mateixes com invisibles, segons recullen Martínez-Abajo *et al.* (2020), i/o cosificades per una premsa que posa més èmfasi en els seus cossos que en la seva notorietat esportiva. Una primera conseqüència d'aquesta autopercepció és la dificultat per constituir-se com a referents per a nenes i adolescents.

Són diversos els estudis que reivindiquen la manca de referents esportius femenins per a nenes i adolescents als mitjans de comunicació que afavoreixin la seva integració en la pràctica esportiva (Gómez-Colell, 2015; Gómez-Colell *et al.*, 2017; López Díez, 2011; Sainz de Baranda Andújar, 2014; Sanz Garrido, 2020). Molts coincideixen a recordar la influència que s'exerceix en l'opinió pública quan les informacions periodístiques majoritàriament mostren l'esport masculí, fet que pot generar la idea que "només l'esport practicat per homes és important" (López Díez, 2011, p.14).

3.4 Androcentrisme i relat esportiu: del llenguatge sexista a la falta de veu

A l'hora d'explorar el rol dels mitjans de comunicació en l'àmbit esportiu des d'una perspectiva de gènere, cal tenir present també el llenguatge, "l'instrument fonamental per a la professió periodística" (Vega, 2012, p.7). Tal com assenyalen autores com Bernárdez Rodal (2015, p. 117), el llenguatge que es fa servir informativament "és patriarcal i sexista, i alhora que transmet informació, legitima el sexisme" i l'esport no n'està exempt.

Així, una pràctica generalitzada en la informació esportiva és la de donar "per fet que quan es parla del Campionat Mundial d'Handbol, per defecte, és masculí", de manera que en la distinció «entre "esport" i "esport femení" s'està aplicant una òptica androcèntrica que pren per norma que l'esport practicat per homes subordina el practicat per les dones, ja que el considera una excepció a la norma» (López Díez, 2011, p.49).

També és significativa la tendència a definir les esportistes amb diminutius o adjectius que dificulten posar en valor les seves participacions en competicions i tornejos (López Díez, 2017), o mostrar-les emfatitzant emocions com a signes de debilitat o dependència, per això és fonamental revisar també les imatges de la construcció mediàtica dels esports.

I de la mateixa manera, és important observar que, fins i tot quan les dones esportistes són les protagonistes dels fets noticiables, no necessàriament se'ls atorga veu. El seu relegament com a protagonistes i relatores s'alinea amb la imatge que sovint es projecta de les dones periodistes i el seu pes a les redaccions, especialment en l'àmbit esportiu. Tal com assenyalava l'estudi de Bandrés-Goldaraz i Serrano González (2021, p. 125), la situació laboral de les dones periodistes "dista molt de ser la que propugnen les lleis laborals d'igualtat actualment presents en l'ordenament jurídic espanyol i europeu" i això va en detriment del periodisme amb perspectiva de gènere. Per aquestes autores, així com per Salido Fernández (2022, p.2), una presència femenina més gran en la producció informativa permetria reduir els biaixos i estereotips de gènere que els periodistes masculins "tenen més probabilitats de reforçar".

4. Disseny metodològic

Per examinar la producció informativa del canal públic TV3, s'ha dissenyat un model ad hoc, d'anàlisi de contingut, que engloba presència i jerarquització de la informació, tractament periodístic, tematització i aspectes discursius clau (Igartua, 2006; Krippendorff, 1990). Per a la recollida de dades, es parteix d'un model ad hoc testat i validat (fiabilitat *intercodificadors* mètode Holsti > 90 %) en aplicacions prèvies,³ que garanteix l'obtenció de dades empíriques, objectives i fiables per poder-ne extreure conclusions fonamentades en la confiança i la validesa (Colle, 2011; Humanes & Igartua, 2004).

Els instruments per a la recollida i anàlisi de les dades comprenen una primera taula d'identificació en què es recullen, fonamentalment, dades de presència, gènere dels professionals que condueixen la secció d'esports (identificada pel nom sentit que apareix retolat), i jerarquització de les notícies. Les peces informatives es classifiquen segons cobreixin: esport femení; esport masculí; esport mixt (competicions mixtes o competicions en què hi hagi alhora categories femenines i masculines); o informacions extraesportives (notícies d'àmbit esportiu que no n'aborden la pràctica o la competició de manera específica, per exemple, casos judicials que afecten un ens esportiu, assemblees de clubs, etc.).

La segona graella analítica, una taula per cada notícia, s'organitza en quatre blocs: anàlisi del discurs periodístic, anàlisi de les declaracions d'esportistes, entrenadors, etc., anàlisi de les imatges i l'anàlisi de les referències no esportives sobre la vida personal dels esportistes. S'hi afegeix, a més, un apartat per a les notícies identificades com a mixtes.

4.1 Estudi de cas. Selecció de la mostra i del període temporal analitzat

Aquesta recerca s'ha plantejat des d'un punt de vista d'anàlisi de les televisions públiques, concretament de la televisió pública de Catalunya (TV3), entesa com una institució que ofereix un servei públic a la societat, que pot i ha de ser auditada. La llei de Comunicació Audiovisual de Catalunya també parla de les missions del servei públic audiovisual de competència de la Generalitat, i atès que la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuais està sota el control legislatiu, l'article 26 de la llei també afecta els continguts de la televisió pública. La secció H d'aquest article diu que s'ha de fomentar la "promoció activa de la igualtat entre dones i homes, que inclou la igualtat de tracte i d'oportunitats, el respecte a la diversitat i a la diferència, la integració de la perspectiva de gènere, el foment d'accions positives i l'ús d'un llenguatge no sexista" (Llei 22/2005, de 29 de desembre, de la comunicació audiovisual de Catalunya, 2012).

A més, el CAC, la Generalitat de Catalunya i la CCMA (2020) van impulsar la campanya #ThoEstasPerdent, juntament amb un informe a què es va adherir TV3 i en què constaven deu compromisos en referència a la cobertura mediàtica. S'hi instava a donar més visibilitat a l'esport femení" dedicant més "temps i espai mediàtic a presentar els resultats i les fites aconseguides per les dones en les diverses competicions" (pàg.3). També es proposava incorporar "la perspectiva de gènere en tots els aspectes del tractament de la informació", "[r] efectuar una imatge de les dones esportistes que sigui diversa, no estereotipada i que serveixi per crear models i referents femenins d'èxit personal, professional i social", o remarcar "les desigualtats de condicions que avui dia hi ha entre l'esport masculí i femení" (pàg.3).

El període temporal que s'ha analitzat és el març del 2023, com un període representatiu a la meitat de la temporada televisiva, i per la rellevància de la celebració del Dia Mundial

de la Dona; el 8M. S'han visionat els trenta-un dies de l'emissió de TV3 del *Telenotícies vespre* (de dilluns a divendres) i del *Telenotícies vespre cap de setmana* (dissabtes i diumenges) per seleccionar les seccions d'esports íntegres, que sumen un total de 3 hores, 49 minuts i 49 segons analitzats. La tria de l'edició vespre ve justificada perquè és l'espai informatiu amb més *share* en la tradicional franja de *prime time*, fet que suposa un impacte significatiu en la societat catalana. El percentatge d'audiència acumulada en aquesta franja horària és el més alt del dia i supera el 66 % (Marco General de los Medios en España 2023, 2023, p. 38). Segons dades publicades per Barlovento, la majoria dels dies del març del 2023, el *TN vespre* és l'espai amb més quota de pantalla de TV3 (Barlovento Comunicació, 2023).

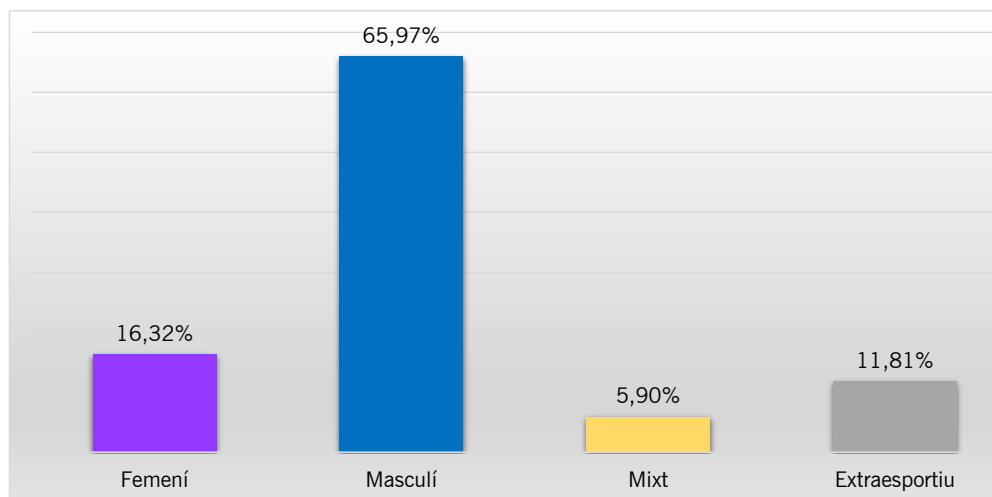
5. Resultats

5.1 Cobertura periodística de l'esport segons categories de gènere

Després d'analitzar les notícies esportives emeses per TV3 al *Telenotícies vespre*, constatem que un 65,97 % del total (N = 288), 190 notícies, es dediquen a l'esport masculí; i només 47, que correspondria al 16,32 %, a l'esport femení. Les informacions extraesportives ocupen l'11,81 % (un total de 34 notícies), mentre que el 5,90 % restant, 17 notícies, es dediquen a les competicions mixtes (vegeu el gràfic 1).

En temps d'emissió, els percentatges són similars. Del total de temps d'emissió de la secció d'esports (N = 03:49:49), el 62,87 % es destina a l'esport masculí; el 17,88 %, a l'esport femení; el 14,39 %, a les informacions extraesportives, i el 4,86 %, a les competicions mixtes. Els més de 140 minuts dedicats a l'esport masculí contrasten clarament amb els poc més de 40 de l'esport femení a l'informatiu del vespre de TV3 el mes de març (vegeu el gràfic 2).

Gràfic 1. Nombre total de notícies per gènere

Font: elaboració pròpia.

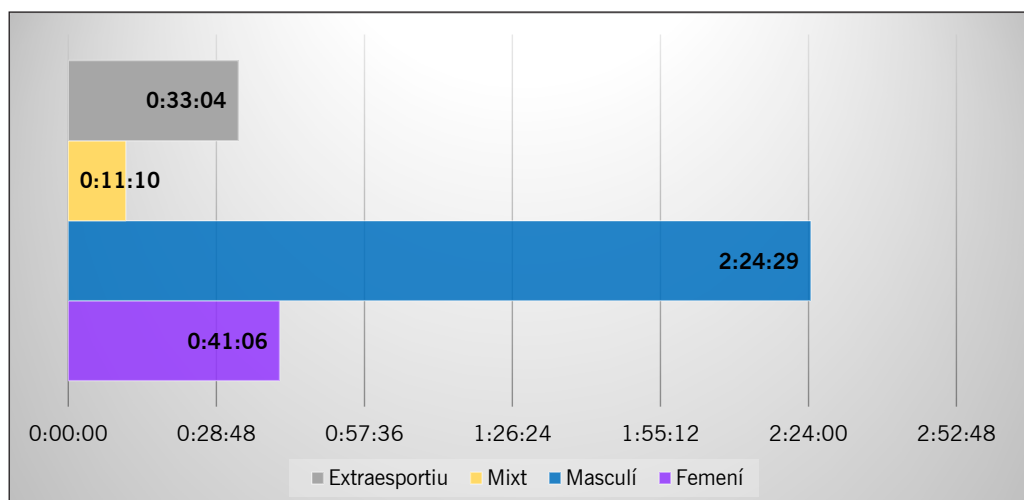
5.2 Distribució per disciplines esportives

Si analitzem les dades globals per disciplines esportives, el futbol supera amb escreix la resta d'esports en la cobertura informativa del *Telenotícies vespre*. Del total de notícies (N = 288) analitzades, el 56,60 % es dediquen a l'*esport rei* (163), moltes més de les 37 que s'ocupen de la segona disciplina destacada, el bàsquet (12,85 %), i a gran distància de les que se situarien en les següents posicions (vegeu el gràfic 3). Aquí, el rang baixa a 9 unitats per a l'esquí i el motociclisme (3,13 %), 8 per al waterpolo (2,78 %), i 7 per a l'hoquei i el ciclisme (2,43 %), seguides de l'atletisme, l'handbol, l'automobilisme i l'hoquei herba amb 6 (2,08 %). La resta d'esports que apareixen a l'informatiu ja no superen el 2 %, amb 4 (futbol sala i futbol 7) o 3 notícies (rugbi) cadascun, mentre que el

trial, l'escalada, el tenis o la natació, el patinatge i el ral·li tenen una presència pràcticament anecdòtica. És el cas també dels *Special Olympics*, amb 2 notícies (0,69 %).⁴

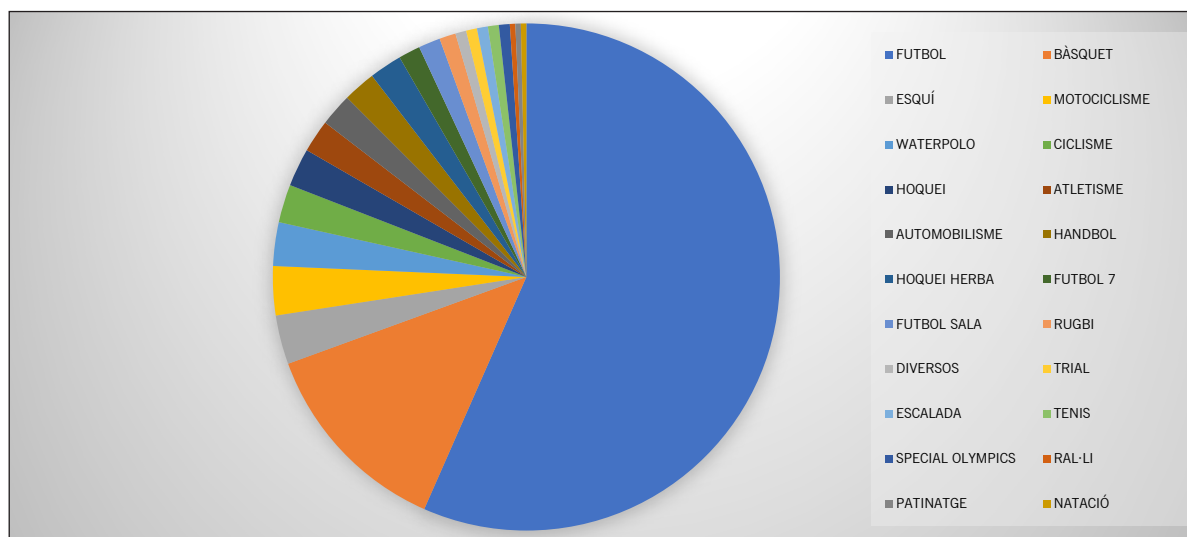
Si ens fixem únicament en les notícies dedicades a l'esport femení (N = 47), tot i que el futbol continua centrant el protagonisme de les informacions esportives (46,81 %), el seu predomini no és tant aclaparador. D'entrada, la distància amb la segona disciplina amb més cobertura informativa és més petita: si al futbol s'hi dediquen 22 notícies, al bàsquet, 15 (31,91 %). I també destaca la menor diversificació de les altres disciplines esportives en rangs de cobertura més discrets. Aquí hi figuren només el waterpolo, el tenis i l'hoquei herba amb dues notícies cadascun (4,26 %), i l'esquí, el futbol sala, el patinatge i la natació amb tan sols una (2,13 %) (vegeu el gràfic 4).

Gràfic 2. Temps total de notícies dedicades a l'esport

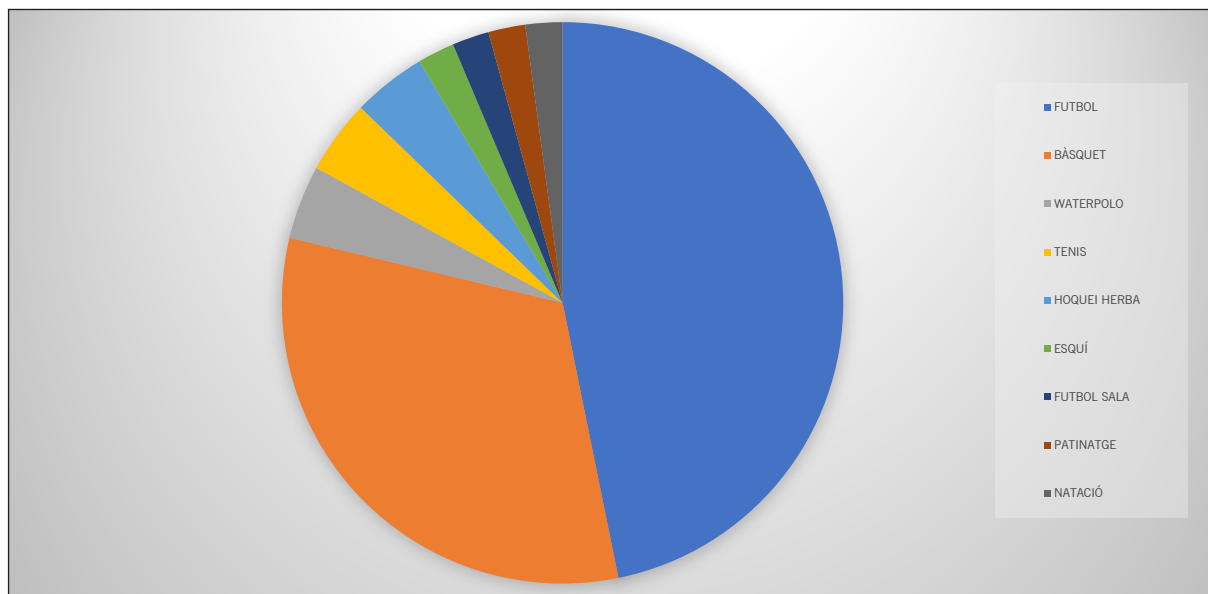

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 3. Total de notícies per disciplina esportiva

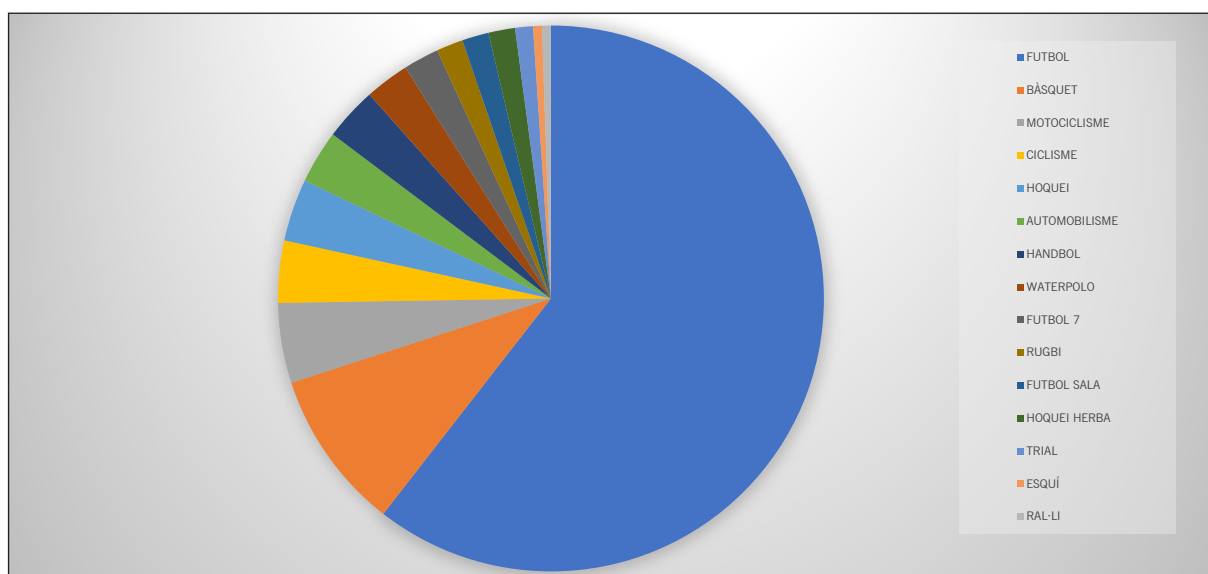

Gràfic 4. Total de notícies d'esport femení per disciplina esportiva

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 5. Total de notícies d'esport masculí per disciplina esportiva

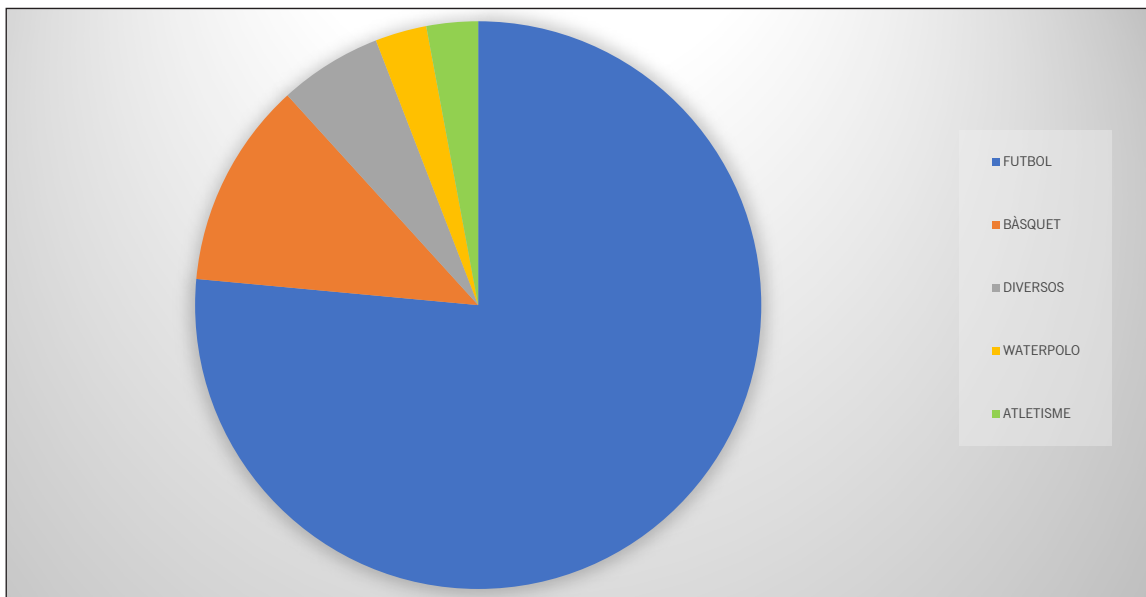
Font: elaboració pròpia.

En canvi, per a les informacions dedicades a l'esport masculí, la tendència a privilegiar el futbol s'accentua. De les 190 notícies en total, 115, és a dir, el 60,53 %, són de futbol. I les distàncies entre el bàsquet, com a segona disciplina amb més presència informativa, amb 18 notícies (9,47 %), o els esports que ocupen les posicions següents, es redueix. En aquest rang de set o nou notícies hi figuren el motociclisme (4,74 %), el ciclisme i l'hoquei (3,68 %). Els segueixen el waterpolo, amb cinc notícies (2,63 %), i el futbol 7 amb quatre (2,11 %). I per sota d'aquest 2 %, però amb una diversitat més gran que la de l'esport femení, hi trobem el rugbi, el futbol sala i l'hoquei herba amb tres (1,58 %), el trial amb dues (1,05 %) i eventualment alguna notícia d'esquí i de ral·li (0,53 %) (vegeu el gràfic 5).

Respecte a les altres dues categories, cal destacar que les notícies de caràcter extraesportiu (N = 34) són majoritàriament relatives al futbol (76,47 %). De nou, el bàsquet se situa en segon lloc, però amb només quatre notícies (11,76 %), mentre que les quatre restants es distribueixen entre diversos esports coberts conjuntament, a més de l'aparició eventual del waterpolo i l'atletisme (2,94 %) (vegeu el gràfic 6).

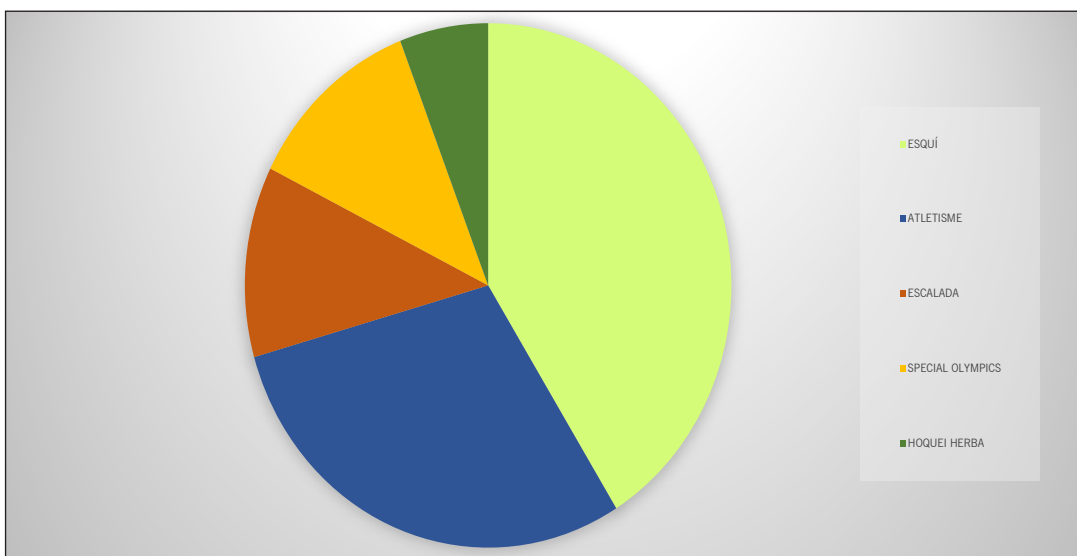
Pel que fa a les competicions mixtes, la cobertura és significativament menor, amb un total de 17 notícies. L'esquí encapçala aquesta categoria amb set notícies (41,18 %), seguit de l'atletisme amb cinc (29,41 %) i ja amb registres menors, l'escalada i els *Special Olympics* amb dues cadascun i l'eventual presència de l'hoquei herba (vegeu el gràfic 7).

Gràfic 6. Total de notícies extraesportives per disciplina esportiva

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 7. Total de notícies de competicions mixtes per disciplina esportiva

Font: elaboració pròpia.

5.3 Rellevància de les notícies d'esport femení

Després d'analitzar les obertures de la secció d'esports als telenotícies emesos els vespres del març del 2023, podem observar com l'esport masculí protagonitza les obertures 18 de les 31 jornades (58,06 %), les informacions extraesportives només en set ocasions (22,58 %), i l'esport femení obre el bloc sis edicions (19,35 %).

Aquestes dades s'analitzen amb més claredat quan observem les disciplines esportives que centren les notícies d'obertura segregades per gènere (vegeu el gràfic 8). Més de la meitat s'han dedicat al futbol masculí (51,61 %), sense comptar que les informacions extraesportives (19,35 %) també es relacionen amb aquesta disciplina. També és el futbol la disciplina

destacada en femení, però amb cinc notícies d'obertura (16,13 %) davant les 16 del masculí. El que resulta indiscutible és que el futbol és el protagonista amb què s'obre preferentment la secció d'esports del telenotícies (en 27 de les 31 jornades, el 87,09 %). En molta menys quantitat hi apareixen el motociclisme masculí (6,45 %) o el waterpolo femení (3,23 %) i informacions extraesportives relacionades amb el bàsquet a l'obertura dels esports del telenotícies.

La Taula 1 mostra l'ordre d'aparició de les notícies dia a dia segons les quatre categories preestablertes. Del total de notícies d'esport femení identificades (N = 47), la majoria s'emeten al segon bloc de la secció d'esports (63,83 %) i només les 17 restants (36,17 %) apareixen al primer bloc. També podem

és un dels temes més recurrents en l'àmbit extraesportiu, el bàsquet, el motociclisme o el waterpolo són altres esports també freqüents els dies en què no hi ha cap notícia sobre esport femení.

En darrer lloc, pel que fa al dia 8 de març, només apareix una notícia d'esport femení en què s'entrevista la seleccionadora d'Espanya de futbol sala. La resta d'informacions són dues sobre la retirada de la samarreta de Pau Gasol dels Lakers, dues més de bàsquet, i dues de futbol: una de relacionada amb la competició de la Champions League, i l'altra, amb el cas Negreira. Cal remarcar que els dies anterior i posterior al 8 de març, no hi ha cap notícia d'esport femení. El dia 7 de març hi ha tres informacions sobre futbol i tres sobre bàsquet, i el dia 9, el futbol s'emporta un total de vuit notícies i el waterpolo tanca la secció d'esports de l'informatiu.

5.4 Llenguatge inclusiu i no sexista

Tot i que en el discurs que s'ha analitzat durant la retransmissió de les notícies no s'hi han detectat ni referències a la bellesa física dels esportistes ni desplaçaments de mèrits dels esportistes a una altra persona, sí que s'han observat algunes expressions sexistes que cal destacar.

D'una banda, als informatius dels dies 6 i 7 de març del 2023, es fan servir expressions com *la primera dona àrbitra* i *dona àrbitra*. Les recomanacions del Consell Superior d'Esports (CSE) asseveraven que és aconsellable “evitar la utilització del terme *dona* abans del títol professional [...] perquè resulta redundant i, a més, no es fa servir en el cas dels homes” (López Díez, 2011, p. 50).

En aquesta línia, s'ha identificat com indiscutiblement sexista la utilització del que es podria anomenar *annex qualificatiu*. En un 38,30 % de les ocasions, a les notícies d'esport protagonitzat per dones s'ha detectat com al terme *esport* se li afegeix l'*annex femení*: *el Barça femení*, *la lliga femenina*, *bàsquet femení*, etc. En cap cas s'ha detectat cap competició ni esport representat per homes que s'hagi identificat com *masculí*: *el Girona masculí*, *la lliga de Primera masculina*, etc. En el cas de les competicions mixtes, l'*annex qualificatiu* s'utilitza correctament per diferenciar les dues competicions i es fan servir termes a la mateixa notícia com *competició masculina - competició femenina*, *quadre femení - quadre masculí*, *final femenina - final masculina*. Seria recomanable emprar el mateix sistema en tots els casos, tant en l'esport femení com en el masculí, o obviar-ho sempre, ja que és extremament redundant quan a les imatges ja es pot identificar clarament els esportistes masculins o femenins, i al relat periodístic se'ls identifica com *els esportistes*, *les jugadores*, *el corredor*, etc.

D'altra banda, el 16 de març s'emmet una notícia sobre l'esquiadora Mikaela Shiffrin. El reporter enviat a les pistes d'esquí de Grandvalira descriu l'esportista com “fotogènica, accessible i molt professional”, una expressió notablement sexista que es completa amb la comparació androcèntrica posterior “Shiffrin vindria a ser a l'esquí el que Leo Messi és al futbol”.

5.5 Veu periodística i declaracions

La secció d'esports de l'edició TN setmanal la condueix la periodista Maria Fernández Vidal (23 dels 31 dies analitzats), mentre que l'edició *TN cap de setmana* recau en Artur Peguera Anura (8 dies restants, 25,81 %).

Però del total de notícies analitzades (N = 288), el 44,44 % estan locutades per una veu periodística diferent de la de qui condueix la secció esportiva. En aquests casos, 128 notícies concretament, la narració (davant de càmera o en off) és majoritàriament en veu masculina (90,63 %). Si segreguem les notícies d'esport femení, només el 25 % estan locutades per una dona, mentre que en l'esport masculí encara és més petit el percentatge de la veu periodística femenina (9,68 %) envers la masculina (90,32 %).

Pel que fa a les veus protagonistes incloses en declaracions o en la cobertura de rodes de premsa (en un total de 17 de les 47 informacions d'esport femení), predominen els entrenadors (64,71 %) sobre la dona esportista (47,06 %). En l'esport femení no s'han entrevistat ni s'han emès declaracions de familiars d'esportistes ni d'altres persones, com ara presidents de club o especialistes (mèdics, legals, etc.). En canvi, de les 49 notícies d'esport masculí en què s'han inclòs declaracions o s'han cobert rodes de premsa, s'ha donat veu a esportistes en 25 ocasions (51,02 %), quasi per igual que a entrenadors (24 vegades, 48,98 %) i sí que s'han afegit altres persones, sobretot presidents de club —en set informacions—, però en cap cas, familiars o especialistes.

Conjuntament amb la veu, tanquem aquest epígraf amb un breu apunt sobre la pertinència de les imatges emprades en la cobertura informativa de l'esport. El percentatge de notícies il·lustrades amb imatges que no es corresponen amb els fets és semblant tant en l'esport femení com en el masculí (12 %-13 %). En la majoria dels casos, l'exclusió d'imatges es justifica per la manca de drets d'explotació de les imatges dels partits o competicions. O en notícies breus o agenda d'esdeveniments, al recurs de fotografies o gràfics.

5.6 Anàlisi de les referències no esportives

De les notícies d'esport femení, només una vegada s'ha fet referència a la vida privada de l'esportista. El telenotícies de l'11 de març del 2023 informa que la jugadora del Barça CBS Itziar Llobet comença el període de baixa per embaràs. Tot i així, destaquem una altra notícia (29 de març de 2023) en què es fa referència a la parella i a l'orientació sexual de les esportistes amb imatges, justament per cobrir el que la presentadora del telenotícies descriu com a “solucions imaginatives per reforçar els entrenaments de la plantilla amb les parelles de les esportistes”. A les imatges de les parelles, s'identifiquen homes i dones i les esportistes a qui acompanyen.

5.7 Anàlisi de competicions en què participen homes i dones i esport mixt

De les 17 notícies identificades com a esport mixt, més de la meitat mostren en imatge conjuntament esportistes femenines

i masculins. De la resta, en tres ocasions hi apareixen només dones, en quatre només homes, però les referències en exclusiva a un gènere o altre s'equiparen (17,65 %) i contrasten amb el predomini dels dos gèneres; el 41,18 % de les notícies d'esport mixt. Atès el reduït nombre de notícies d'esport mixt, si analitzem el rol de la persona com a centre del fet noticable, la variació entre dona (11,76 %) i home (17,65 %) és poc significativa, i amb prou feines és indicari que, a l'hora de donar veu a esportistes, en tres de les quatre ocasions siguin dones.

6. Discussió de resultats, limitacions i noves línies de recerca i conclusions

6.1 Discussió dels resultats amb relació a cadascun dels objectius

Aquesta investigació s'ha estructurat a partir de cinc objectius que analitzen conjuntament el grau de visibilitat que la televisió pública catalana atorga a l'esport femení a l'espai informatiu de més audiència.

Pel que fa a l'objectiu 1, tot i que la presència de l'esport femení és més alta que la que s'havia registrat en estudis precedents, el percentatge encara és baix (16,3 %) i molt desigual respecte a l'esport masculí, a què es dedica quasi el 66 % de les notícies a l'informatiu del vespre de TV3. També el temps que es dedica a l'esport masculí gairebé quadruplica el que s'assigna al femení. Les competicions mixtes queden relegades al 5,9 %, un temps que minimitza la possibilitat de visibilitzar homes i dones competint junts. I si bé és cert que tenen una presència més gran les notícies extraesportives (11,8 %), aquest temps s'empra per parlar d'informació que també marca diferències de gènere (com les que s'apuntaven sobre el cas Negreira o quan es mostra la cantant Rosalía versionant l'himne del Barça).

Podem afirmar també que el telenotícies no sol donar gaire rellevància informativa a l'esport femení, ja que només obre la secció d'esports en un 19,35 % dels casos i relega el 63,83 % de les notícies protagonitzades per dones a la segona part del bloc esportiu. De la mateixa manera que l'espectador percep les primeres notícies com les més importants, deixant l'esport femení al segon bloc pot portar a la interpretació que no és rellevant, sinó secundari o, fins i tot, complementari.

Després d'abordar l'objectiu 2, ha quedat palès que el futbol no només ha acaparat l'esport masculí i el gruix de les informacions extraesportives, sinó que ha conquerit també l'espai esportiu femení. Aquesta *futbolització* (Ramon-Vegas, 2017; Rojas-Torrijos, 2012; Steen, 2012) s'estén, per tant, a l'esport femení, en què, tot i que el bàsquet representa el 31,91 %, el futbol es troba a gairebé 15 punts per sobre, amb un 46,81 %. A les informacions masculines, sis de cada deu notícies estan dedicades al futbol, en detriment de la resta d'esports, que no arriben al 10 % de les notícies en cap cas (ni tan sols disciplines populars, com les de motor).

Aquesta sobrerrepresentació del futbol genera una invisibilització més aguda dels esports femenins minoritaris i

en redueix la diversitat i la cobertura. Així, les esportistes que "s'esforcen, s'entrenen i obtenen resultats modèlics", tot i que aquests resultats siguin rellevants, són ignorades i si els mitjans les obvien, aquests valors positius no són referents per a la resta de les dones, especialment en la infància i la joventut" (López Díez, 2011, p.15).

L'esport mixt queda relegat a quatre disciplines, l'esquí, l'atletisme, l'escalada i l'hoquei herba, a més d'una deferència als *Special Olympics*; s'informa en general sobre l'esdeveniment i no es mostra cap competició ni disciplina específicament. Aquí l'explicació més plausible és que TV3 cobreix esdeveniments o competicions en territori català o en què competeixen esportistes o equips del Principat. Tot i així, la reduïda cobertura d'aquesta mena d'esports fa que sigui molt poc representativa del total de competicions mixtes existents, cosa que invisibilitza aquestes pràctiques de manera exponencial.

Pel que fa a la pràctica professional, a l'Asociación de Periodistas por la Igualdad, quan reivindiquen un periodisme feminista o amb perspectiva de gènere, les investigadores Elena Bandrés i Carmen Serrano (2021) remarquen que "els mitjans de comunicació han contribuït històricament a amagar la feina de les dones" (p. 130). En aquest sentit, quan abordem l'objectiu 3, tot i tenir present que la conductora de la secció d'esports entre setmana és una dona, quan aquesta figura no és qui narra la peça informativa, la veu periodística que fa la crònica és un home en més del 90 % dels casos. Considerem aquesta dada un senyal d'alerta per implementar mesures que no emmudeixin una veu més diversificada de les dones també com a periodistes i reporteres.

Respecte a l'objectiu 4, focalitzat en l'agenda del 8 de març del 2023, Dia Internacional de la Dona, i els dies anterior i posterior, destaquem que l'informatiu només ha elaborat una notícia dedicada a l'esport femení. La peça informativa, emesa el mateix dia 8, al tancament de la secció d'esports, és una entrevista a la seleccionadora espanyola de futbol sala, la catalana Clàudia Pons, definida per la presentadora com "tota una referència a les banquetes en aquest esport, i així va ser reconeguda l'any passat, amb el premi a la millor entrenadora del món". La notícia gira entorn a la manca d'entrenadores en general, el fet de ser l'única que entrena una selecció de futbol sala, i es recorre als seus inicis. És una notícia positiva per visibilitzar la dona en ambients molt masculinitzats, però única en una data tan rellevant com el 8 de març, dia de la Dona. Per tant, constatem una oportunitat perduda per informar sobre més esportistes i equips femenins que donarien a conèixer altres possibles referents per a les noves generacions o, en sentit contrari, incidir més en els reptes encara pendents d'assolir en l'àmbit esportiu per a les dones, amb dades estadístiques, que fan tan significatiu el cas d'aquesta entrenadora.

En darrer terme, l'objectiu 5 ens duu a revisar el seguiment de les recomanacions del llibre d'estil de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals i el seu decàleg sobre gènere, i constatem que no s'han respectat de manera estricta. L'única excepció seria el rigor amb què s'evita la cosificació de la dona i la

fragmentació del seu cos. En canvi, no s'ha aplicat el criteri de paritat en tots els continguts ni tampoc una discriminació positiva. Tampoc s'han incrementat els continguts que qüestionin els rols de gènere ni els que aborden matèries relacionades amb la desigualtat de gènere. D'altra banda, tot i que hi ha una bona cura en l'elaboració del discurs, el llenguatge sexista no s'ha eliminat completament i s'ha detectat la utilització repetida d'annexos qualificatius que acompanyen els esports practicats per dones i no els practicats per homes. Finalment, atesa l'escassa cobertura d'esports minoritaris, s'evidencia que la voluntat de mostrar la diversitat de pràctiques esportives a Catalunya no marca la pràctica quotidiana dels responsables de la secció esportiva del telenotícies.

6.2 Limitacions i noves línies de recerca

Amb la visió general de les dades recollides en aquesta investigació, tot i que indicàries atesa la mostra analitzada, sembla interessant obrir noves línies de recerca, com ara una anàlisi de rutines periodístiques i pràctiques professionals, partint d'entrevistes als responsables de les seccions d'esport de la CCMA per avaluar la presa de decisions i els processos de treball i supervisió per al compliment de les normatives i recomanacions pròpies de l'ens públic català. Considerem que hi ha un marge de reflexió sobre el qual es poden plantejar noves actuacions o valorar alternatives (com la revisió d'un sistema de quotes o de discriminació positiva) que puguin donar a l'esport femení una progressió adequada en termes de visibilitat, tractament, i consegüentment, percepció social a Catalunya.

D'altra banda, i de manera més detallada, el nombre de notícies detectades per a algunes de les categories, com ara les competicions mixtes, és excessivament baix, justament per la limitació del corpus analitzat —un mes d'informatiu— i calen, per tant, nous estudis amb mostres més àmplies per avaluar patrons i inferir criteris editorials que aquí s'han formulat com a hipòtesis, com ara els de cobertura d'aquestes competicions.

6.3 Conclusions

La falta de representació de l'esport femení als mitjans de comunicació en general, i a TV3 en particular, desproveeix infants i joves de referents femenins. Tot i la presència femenina que lidera la secció d'esports, la realitat de les dones al *Telenotícies vespre* es continua explicant des d'una mirada androcèntrica, fent prevaldre l'home sobre la dona, tant en nombre d'informacions com en temps de visualització. Hi ha una protecció al valor masculí dominant i es detecten biaixos sexistes durant la narració de les cròniques o les introduccions de les notícies.

El *TN vespre* està mimetitzant la cobertura del futbol femení a la de *l'esport rei* masculí, és a dir, fa servir la mateixa fórmula i arracona la resta d'esports, i així converteix disciplines com el bàsquet o el tennis, que anys enrere eren els esports femenins amb més representació, en esports minoritaris en termes de cobertura mediàtica. La secció d'esports de l'espai informatiu

segueix aquesta mateixa dinàmica jerarquizant les notícies i fent prevaldre sempre el futbol —femení i masculí— en detriment de la resta de disciplines. Aquesta pràctica professional situa els altres esports protagonitzats per dones en un eix de doble discriminació, resultat de la suma d'esport femení i esports minoritaris o infrarepresentats. I té clares conseqüències en la creació de referents per a les actuals —i sobretot futures— esportistes, perquè si majoritàriament es presenta el futbol com l'única disciplina femenina rellevant, les nenes i adolescents que vulguin practicar el patinatge, les diferents modalitats d'hoquei, o esports tan populars com el bàsquet o el tennis, patiran aquesta mateixa doble discriminació: una per practicar un esport en categories femenines, i l'altra per haver triat un esport minimitzat en l'esfera mediàtica i l'agenda pública.

Des de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals cal implementar mesures que ajudin els professionals a assumir com a pròpies unes recomanacions adequades a la normativa vigent i als objectius de servei públic. La campanya *#ThoEstasPerdent*,⁵ iniciada el 2020 i impulsada pel CAC, la Generalitat i la CCMA per fomentar als mitjans l'esport femení, no pot ser una iniciativa anecdòtica per a la Corporació, sinó que hauria d'aplicar els compromisos a què es va adherir, com el de promoure la presència de les dones esportistes per aconseguir la plena igualtat o el trencament d'estereotips de gènere. Es tracta, doncs, de continuar treballant en les rutines periodístiques per reduir l'actual tendència a invisibilitzar l'esport femení, promoure una paritat real entre dones i homes a la secció d'esports de l'informatiu vespre de TV3 i contribuir a reduir l'encara avui desigualtat de gènere en aquest àmbit de l'esfera pública.

Notes

1. Per a les citacions literals de textos originals en anglès o castellà, la traducció correspon a les persones autores.
2. "El Barcelona femenino vuelve a batir récord mundial de asistencia: 91.648 espectadoras". Font: <https://www.rtve.es/deportes/20220422/barcelona-femenino-repite-record-asistencia-91648-espectadoras/2337460.shtml>.
3. La recerca deriva d'una investigació prèvia del primer autor, que versa sobre la presència de l'esport femení als informatius *prime time* de Televisió Espanyola (La1), durant la temporada 2021-2022, recollida al Treball de Fi de Grau (TFG) tutoritzat per la segona autora i presentat davant d'un tribunal acadèmic el juny del 2023 (consulta íntegra al Repositori UPF).
4. Els *Special Olympics* apareixen segregats com a subcategoria, ja que, en les informacions aparegudes, no es parlava de cap esport en concret, sinó que la notícia era la inauguració de l'esdeveniment.
5. El CAC, la Generalitat i la CCMA impulsen la campanya *#ThoEstasPerdent* per fomentar l'esport femení als mitjans <https://www.cac.cat/actualitat/cac-la-generalitat-i-la-ccma-impulsen-la-campanya-thoestasperdent-fomentar-lesport>

Referències

- AIMC. *Marco General de los Medios en España 2023*. (2023). <https://bit.ly/3KhLMa1>
- Amorós, C. (1994). Espacio público, espacio privado y definiciones ideológicas de “lo masculino” y “lo femenino”. *Feminismo, igualdad y diferencia*, 23-52. Universidad Autónoma de México.
- Bandrés-Goldáraz, E., i Serrano González, C. (2021). El trabajo de la asociación de periodistas por la igualdad para la eliminación de la desigualdad de género en las noticias y programas de los medios de comunicación, así como en sus plantillas. *Textual & Visual Media*, 1(14), 119-133. <https://textualvisualmedia.com/index.php/txtvmedia/article/view/271>
- Barlovento Comunicación. (2023). *Informe mensual del comportamiento de los espectadores en televisión. Marzo 2023*. <https://bit.ly/3Ko2GDW>
- Boronat, D. (2021). *No las llames chicas, llámalas futbolistas. Del maltrato al reconocimiento: la lucha por la igualdad en el fútbol*. Libros Cúpula.
- Calvo Ortega, E., & Gutiérrez San Miguel, B. (2016). La mujer deportista y periodista en los informativos deportivos de televisión. Un análisis comparativo con respecto a su homólogo masculino. *Revista Latina de Comunicación Social*, 1230-1242. <https://bit.ly/40Q1Sic>
- CCMA. (2013). *Llibre d'estil de la CCMA*. <http://bit.ly/3ZTfs35>
- CCMA. (2015). *Decàleg sobre perspectiva de gènere en els continguts dels mitjans de la CCMA - Llibre d'estil - CCMA*. Llibre d'estil. <http://bit.ly/3nZ3ZBu>
- Colás-Bravo, P., i Villaciervos-Moreno, P. (2007). La interiorización de los estereotipos de género en jóvenes y adolescentes. *Revista de investigación educativa*, 25(1), 35-38.
- Colle, Raymond. (2011). *El Análisis de contenido de las comunicaciones*. Sociedad Latina de Comunicación Social.
- Consell de l'Audiovisual de Catalunya. (2022). *Les dones en la programació esportiva - Informe 70/2022*. <https://bit.ly/41KkAYn>
- Consell de l'Audiovisual de Catalunya, Generalitat de Catalunya i Corporació Catalana de mitjans audiovisuals. (2020). *Compromís dels mitjans de comunicació per impulsar l'esport femení*. <https://bit.ly/3UWc5XX>
- Donoso Pérez, B., Reina Giménez, A. i Álvarez-Sotomayor, A. (2023). Desigualdad de género en el deporte de competición: voces y reflexiones. *Retos: nuevas tendencias en educación física, deporte y recreación*, 47, 557-564. <https://doi.org/10.47197/retos.v47.93006>
- Gómez-Colell, E. (2015). Adolescencia y deporte: ausencia de referentes femeninos en los medios para las adolescentes. *Apunts. Educación Física y Deportes*, 122, 81-87. <https://bit.ly/3UoaEkt>
- Gómez-Colell, E., Medina-Bravo, P., i Ramon-Vegas, X. (2017). La presencia invisible de la mujer deportista en la prensa deportiva española. Análisis de las portadas de “Marca”, “As”, “Mundo Deportivo” y “Sport” (2010-2015). *Estudios sobre el mensaje periodístico*, 23(2), 793-810. <https://doi.org/10.5209/ESMP.58016>
- Guerra Palmero, M. J. (1999). Mujer, identidad y espacio público. *Contrastes. Revista Internacional de Filosofía*, 4, 45-64. <https://doi.org/10.24310/Contrastescontrastes.v4i0.1246>
- Hernández Sánchez, P., Galán Arribas, R., i Herrero Gutiérrez, F.-J. (2018). La invisibilidad de la mujer deportista en los telediarios de TVE1. A T. Hidalgo Marí (coord.). *Mujer y televisión: Géneros y discursos femeninos en la pequeña pantalla*, 6. Editorial UOC.
- Humanes, M. L., i Igartua Perosanz, J. J. (2004). Teoría e investigación en comunicación social. Editorial Síntesis.
- Igartua, J. J. (2006). *Métodos cuantitativos de investigación en comunicación*. Bosch.
- Krippendorff, K. (1990). *Metodología de análisis de contenido: teoría y práctica*. Paidós Ibérica.
- López Díez, P. (2011). *Deporte y mujeres en los medios de comunicación. Sugerencias y recomendaciones*. Consejo Superior de Deportes. https://www.csd.gob.es/sites/default/files/media/files/2021-06/WEB-GUIA-MMCC_VP.PDF
- Marín, D. R., i García, E. M. N. (2022). Visibilidad del deporte femenino en la prensa deportiva digital española. *Géneros*, 11(3), 297-321. <https://doi.org/10.17583/generos.7772>
- Martínez-Abajo, J., Vizcarra, M.-T., i Lasarte, G. (2020). Percepción de las deportistas de su trato mediático. *Apunts. Educación física y deportes*, 139, 77-82. [https://doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.\(2020/1\).139.10](https://doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.(2020/1).139.10)
- Naciones Unidas. (2015). *Resolución A/70/L.1 de la Asamblea General de 25 de septiembre de 2015: Transformar nuestro mundo: la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible*. <https://bit.ly/3Mskqki>
- Núñez Domínguez, T. i Gordillo Álvarez, I. (2011). ¿Visible o invisible el deporte femenino?: una revisión de la situación. *Observatorio medios de comunicación y sociedad*, 12, 12-17.
- Llei 22/2005, de 29 de desembre, de la comunicació audiovisual de Catalunya*, (2012) (Parlament de Catalunya). <https://bit.ly/3mfykva>
- Pfister, G. (2015). Assessing the sociology of sport: On women and football. *International review for the sociology of sport*, 50 (4-5), 563-569. <https://doi.org/10.1177/1012690214566646>

- Ramon-Vegas, X. (2017). Ética y periodismo deportivo: disfunciones deontológicas y recomendaciones para una cobertura responsable. A J. L. Rojas Torrijos (Coord.). *Periodismo deportivo de manual*, 233-254. Tirant Humanidades.
- Ramon-Vegas, X., Gómez-Colell, E., Figueras-Maz, M. i Medina-Bravo, P. (2020). Las mujeres como outsiders en el periodismo deportivo: percepción de las estudiantes y personas expertas. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*, 26(3), 1183-1194.
<https://doi.org/10.5209/esmp.64526>
- Rojas-Torrijos, J. L. (2012). La futbolización de la información deportiva. Un estudio de casos de cuatro diarios deportivos europeos. *Comunicação & Cultura*, 13, 77-95.
- Rojas-Torrijos, J. L. i Ramon, X. (2021). Exploring Agenda Diversity in European Public Service Media Sports Desks: A Comparative Study of Underrepresented Disciplines, Sportswomen and Disabled Athletes' Coverage on Twitter. *Journalism Studies*, 22(2), 225-242.
<https://doi.org/10.1080/1461670X.2020.1809497>
- Sainz de Baranda Andújar, C. (2014). El género de los protagonistas en la información deportiva (1979-2010): noticias y titulares/The gender of the main characters in sports reporting (1979-2010): News and headlines. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*, 20(2), 1225-1236.
https://doi.org/10.5209/rev_esmp.2014.v20.n2.47062
- Salido-Fernández, J. (2022). Las periodistas deportivas en la prensa español: desequilibrio y sesgos de género en la cobertura olímpica. *BiD*, 49.
<https://doi.org/10.1344/BiD2022.49.04>
- Sanz Garrido, B. (2020). Influencia del éxito deportivo en la cobertura del deporte femenino español: los Juegos Olímpicos de Londres 2012 y Río 2016. *Doxa Comunicación. Revista Interdisciplinar De Estudios De Comunicación Y Ciencias Sociales*, 31, 131-151.
<https://doi.org/10.31921/doxacom.n31a6>
- Steen, R. (2011). The view from the pressbox: rose-tinted spectacle? A J. Sugden, i A. Tomlinson (Eds.), *Watching the Olympics*. 213-227. Routledge.
- Vega Jiménez, R. (2012). Mujer deporte y comunicación: la periodista deportiva y su acceso al ejercicio profesional de la actividad. *DDxt-e. Revista Andaluza de Documentación sobre el Deporte*, (4), 1-10.